

ทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์กับการตีความกฎหมาย

HERMENEUTICS THEORY AND INTERPRETATION OF LAW

มงคล เทียนประเทืองชัย¹

บทคัดย่อ

การตีความเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องใช้ภาษาเพื่อสื่อสารในการอยู่ร่วมกันในสังคม แต่หลายครั้งที่มนุษย์ต่างเข้าใจภาษาไม่ตรงกัน ก่อให้เกิดปัญหาห้วงกั้นจึงเกิดแนวคิด ทฤษฎีการตีความขึ้น ซึ่งอาจเรียกโดยรวมว่าทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ (Hermeneutics Theory) เป็นหลักการตีความโดยรวมอันใหญ่ซึ่งประกอบหลายทฤษฎีย่อยอยู่ในนั้น เช่น ทฤษฎีภาษาสื่อโลก (Language as Picture of the World) และทฤษฎีเกมส์ภาษา (Language Games) เป็นต้น แต่กระนั้นปัญหาต่างๆ ของสังคมยังมีได้ลดลงเท่าที่ควร เนื่องจากมนุษย์ยังมีความเข้าใจในกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อควบคุมกันเองในสังคมที่เรียกว่า “กฎหมาย” ไม่ตรงกัน จำเป็นต้องมีการตีความเฉพาะศาสตร์ลงไปอีก คือ การตีความกฎหมาย (Interpretation of Law) เพื่อให้เข้าใจความหมายของตัวบทกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมายไปในทางเดียวกัน จึงจำเป็นต้องวางหลักเกณฑ์การตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยอาศัยทั้งทฤษฎีที่กล่าวมาแล้ว และทฤษฎีเฉพาะในทางนิติศาสตร์ เช่น ทฤษฎีอำเภोजิต (Subjective Theory) และทฤษฎีอำเภอการณ์ (Objective Theory) ในการทำความเข้าใจกฎหมาย โดยมีหลักการ ดังนี้ คือ การตีความตามตัวอักษร ซึ่งต้องพิจารณาหาความหมายจากคำนิยามเฉพาะทางกฎหมาย หรือต้องพิจารณาหาความหมายจากศัพท์เทคนิคทางวิชาการ หรือต้องพิจารณาหาความหมายจากภาษาสามัญจากพจนานุกรม หรือต้องพิจารณาหาความหมายจากภาษาต่างประเทศ และการตีความตามเจตนารมณ์ ซึ่งต้องพิจารณาหาความหมายจากชื่อของกฎหมาย หรือต้องพิจารณาหาความหมายจากคำขึ้นต้นของกฎหมาย หรือต้องพิจารณาหาความหมายจากหมายเหตุของกฎหมาย หรือต้องพิจารณาหาความมุ่งหมายของกฎหมาย หรือต้องพิจารณาหาความหมายจากบทบัญญัติข้อยกเว้นจากหลักทั่วไปของกฎหมายนั้น ซึ่งทั้งหมดนี้ก็ต้องอาศัยทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์เป็นกรอบในการตีความกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นจุดหมายของการตีความ สิ่งที่ถูกตีความ (ตัวบท) และผู้ตีความ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบความหมายที่แท้จริงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

¹ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Abstract

Interpretation is necessary for human beings because languages for communication are used by human beings. Notwithstanding, for many times, human beings understand each other in different ways. This causes problems between them. Therefore, it has questions linking to ways of thinking. Theory of interpretation for the whole picture may be relied on Hermeneutics Theory which is the fundamental of interpretation principles composed of many theories i.e. Language as Picture of the World and Language Games. Notwithstanding, various society quests still do not decrease owing to human beings understanding in differential ways of thinking in order for monitoring each other in societies which we call "Law" that not understanding in the same way. Therefore, it needs for the particular interpretation of the field. That is Interpretation of Law in order to understand the meaning of text and the intention of such law in the same way. Therefore, it is necessary for laying down the principle of the written law by ways of the above mention theories and the particular theory in law; for example, Subjective Theory and Objective Theory before understanding laws by considering the interpretation of letters which can find out from the definition of such law or consider from technical terms or search from dictionaries or meanings in foreign languages and interpret from the intention of the meaning under names or the remark or the objective or the exception from general principles of such law. All of the above mention are relied on Hermeneutics Theory for the scope of the interpretation. Not only the objectives of the interpretation, the issues of the interpretation, the interpretator but also for the acknowledgement of the actual meaning of the intention of the law.

คำนำ

การตีความเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ มันเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเกิดขึ้นของมนุษย์ เมื่อมนุษย์อุบัติขึ้นเขาก็ได้รับพลังแห่งถ้อยคำ ทำให้เขาสามารถสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ ในฐานะเป็นสัตว์สังคม ทันทีที่มนุษย์สามารถพูดกับคนอื่นโดยอาศัยภาษาที่ได้ชื่อว่าเขาได้นำเอาหลักการตีความมาใช้ในเชิงปฏิบัติการแล้ว เมื่อใดก็ตามที่เขาพูดกับใครและใครพูดกับเขา เมื่อนั้นเขาได้ชื่อว่าเป็นผู้ตีความอยู่ทุกวินาที การตีความเป็นกฎของลักษณะแห่งเหตุผล เป็นภูมิปัญญา และเป็นการสื่อสารถึงกัน เราสามารถพูดให้ยิ่งไปกว่านั้นก็ได้ว่า อันที่จริงมนุษย์คือนักตีความภาษาที่คนอื่นพูด และต้องเป็นการตีความที่ดี และแม่นยำ การตีความนั้นโดยหลักการพื้นฐานมันเป็นศิลปะที่

เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ มันเกิดขึ้นมาพร้อมกับความสามารถในการเอ่ยนัยคำของเรา มันเป็นศิลปะสากลที่เกิดมีกับบุคคลทุกชาติทุกภาษาไม่ว่าเขาจะเป็นคนป่าเถื่อนหรือศิวิไลส์ อาจกล่าวได้ว่าทักษะที่เราสะสมเอาไว้มันช่วยให้เกิดหลักการตีความนี้ขึ้น หลักการตีความจึงไม่ใช่สิ่งที่สร้างขึ้นมาจากไหน แต่มันติดอยู่กับตัวเราเอง ทุกคนมีธรรมชาติแห่งความเป็นผู้สามารถอยู่ในตัวแล้ว แต่ความสามารถในการตีความทั้งหลาย ต่างจากความสามารถในการตีความทั่วไป เช่น ความสามารถในการตีความคัมภีร์ทางศาสนาไม่ใช่จะเหมือนกันทุกคน บางคนไม่สามารถตีความคัมภีร์ทางศาสนาหรือปรัชญาได้ ดังนั้น การตีความศาสตร์เฉพาะเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องเรียนรู้เอาภายหลัง โดยอาจจะอาศัยอรรถปริวรรตศาสตร์การตีความในทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการตีความในศาสตร์เฉพาะของตนได้ เช่น ในศาสตร์กฎหมาย หรือนิติศาสตร์ เป็นศาสตร์หนึ่งที่ต้องมีการตีความอยู่เสมอ เพราะเมื่อจะต้องนำกฎหมายไปใช้ ผู้ใช้ก็ต้องพยายามใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง บางกรณีการนำกฎหมายไปใช้แก้ข้อเท็จจริงสามารถทำได้โดยง่าย เพราะถ้อยคำแห่งตัวบทกฎหมายชัดเจนแน่นอน ผู้ใช้กฎหมายทราบความหมายของกฎหมายได้ทันที แต่ในทางปฏิบัติกรณีเช่นนี้มีน้อยที่ถ้อยคำในบทกฎหมายชัดเจนโดยไม่ต้องตีความ เพราะการจะทราบว่าถ้อยคำในบทกฎหมายมีความหมายอย่างไรก็ต้องดูตัวบทกฎหมายที่ใช้ถ้อยคำนั้นทั้งหมด หรือดูตัวบทกฎหมายที่อยู่ข้างเคียงประกอบด้วย จึงจะทราบความหมายได้ บางกรณีการนำกฎหมายไปใช้แก้ข้อเท็จจริงยิ่งทำได้ยากขึ้นไปอีก เพราะถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายไม่ชัดเจนแน่นอนมีถ้อยคำกำกวม หรือมีความหมายได้หลายทาง ทำให้ต้องมีการค้นหาความหมายที่แท้จริง ของบทบัญญัติในกฎหมายนั้น เมื่อแนวคิดที่นำมาปฏิบัตินี้มีกฎเกณฑ์แน่นอนมากขึ้นจึงเรียกว่าทฤษฎี ในด้านการตีความเราก็เรียกว่าทฤษฎีการตีความหรือทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ซึ่งเป็นหลักการใหญ่ที่ใช้ในการตีความสิ่งทั้งหลายทั่วไปในสากลโลก ซึ่งด้านกฎหมายก็นำไปใช้ในการตีความตามตัวอักษรด้วย และนอกจากนั้นก็ยังมียุทธวิธีแยกย่อยไปอีกเป็นการเฉพาะเรียกว่าทฤษฎีอำเภोजิต และทฤษฎีอำเภोजิตการณ ที่ใช้ในการตีความตามเจตนารมณ์ เพื่อทราบความหมายที่แท้จริงของกฎหมายนั้น

1. ความหมาย และสาระสำคัญของทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์

ทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์อาจถือว่าเป็นหลักการใหญ่ของการตีความโดยทั่วไป ที่สามารถนำไปใช้ตีความได้ทั้งเชิงศาสนา และเชิงปรัชญา หรือแม้แต่ทางศาสตร์เฉพาะอย่างนิติศาสตร์ก็สามารถนำไปได้

1.1 ความหมายของอรรถปริวรรตศาสตร์

อรรถปริวรรตศาสตร์ หรือ Hermeneutics หมายถึง ศาสตร์แห่งการตีความ เป็นความหมายที่เราคุ้นหูกัน เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 17 โดย เจ.ซี. ดันนอเออร์ (J.C. Dannhauer)

เป็นคนแรกที่น่ามาใช้เพื่อตีความคัมภีร์ทางศาสนา กฎหมาย และวรรณคดี โดยมีเป้าหมายเพื่อหาความถูกต้องทางภาษาและประวัติศาสตร์²

นักปรัชญาและนักศาสนาหลายท่านให้คำจำกัดความการตีความไม่เหมือนกัน ซึ่งพอสรุปโดยสังเขปดังนี้

1) ไฮเด็กเกอร์ กล่าวว่า ธาตุแท้ของมนุษยชาติคือการตีความ (Human beings as essentially or ontologically hermeneutical)³

2) ริชาร์ด อี. ปาล์มเมอร์ (Richard E. Palmer) ให้ทัศนะว่า การตีความ คือการศึกษาถึงการทำความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความเข้าใจตำราหรือตัวบท (Texts)⁴

3) เดวิด อี. เคลมม์ ถือว่า การตีความคือการพยายามทำความเข้าใจคนอื่นโดยย่อ การตีความคือการสืบค้นเชิงทฤษฎีด้วยวิธีทำความเข้าใจ⁵

จากความหมายที่กล่าวมานี้ พอจะสรุปรวมความของการตีความได้ 2 ลักษณะ คือ⁶ ความหมายตามลักษณะบ่อเกิด และความหมายตามลักษณะบทบาทหน้าที่

ส่วนความหมายของการตีความทางกฎหมายนั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความหมายดังกล่าวนี้ด้วย โดยให้ความหมายไว้เฉพาะดังนี้

การตีความกฎหมาย (Interpretation of law) หมายถึง การค้นหาความหมายของกฎหมายที่มีถ้อยคำไม่ชัดเจน กำกวมหรือมีความหมายได้หลายทาง เพื่อหยั่งทราบว่าถ้อยคำของบทบัญญัติของกฎหมายมีความหมายอย่างไร⁷

² Webster's New Biographical Dictionary อ้างใน วีรชาติ นิ่มมอนงค์. การศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีบรรณปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า 8.

³ Martin Heidegger, Being and Time Tr. By John Macquarrie and Edward Robinson. (London : SCM Press, 1962), pp.183, 193 and paragraphs 31-32. Dsn R. Stiver, The Philosophy of Religious Language (USA : Blackwell Publishers, 1996), pp.91-92 อ้างใน เรื่องเดียวกันหน้า 10.

⁴ Richard E. Palmer, Hermeneutics : Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer. Op.Cit., p.8 อ้างใน เรื่องเดียวกันหน้า 11.

⁵ David E. Klemm, Hermeneutical Enquiry Vol.I. (USA : Scholar Press, 1986), p.2. อ้างใน เรื่องเดียวกันหน้า 11.

⁶ วีรชาติ นิ่มมอนงค์. การศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีบรรณปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า 11-12.

⁷ นัยนา เกิดวิชัย. (2549) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย. (พิมพ์ครั้งที่ 8) กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์นิตินัย จำกัด. หน้า 128.

การตีความในกฎหมายจะกระทำเมื่อมีข้อสงสัยในความหมายของกฎหมายเกิดขึ้น ถ้ากฎหมายชัดเจนอยู่แล้วก็ไม่ต้องตีความ เหตุผลที่ต้องมีการตีความกฎหมายก็เพราะกฎหมายที่ถ้อยคำกำกวมหรือแปลได้หลายทางหรือบางครั้งแปลไม่ได้ความเลย แต่เพื่อที่จะใช้กฎหมายนั้นให้ได้ ก็ต้องแปลหรือตีความให้ได้ เมื่อตีความหมายที่สามัญแล้วจะได้นำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่ต้องการวินิจฉัยได้

ในการร่างกฎหมายนั้น ผู้ร่างจะต้องร่างให้สั้น กระชับรัดกุม ง่าย มีความหมายแน่นอนไม่ยกย่อน ไม่ขัดต่อเหตุผลธรรมดา และความยุติธรรม แต่ในขณะเดียวกัน ก็ต้องไม่ให้มีช่องว่างได้ ถ้อยคำในกฎหมายจึงอาจสั้น รัดกุม แต่มีความหมายลึกซึ้ง บางครั้งถ้อยคำที่คิดว่าง่าย สามัญแล้ว พอเข้าไปอยู่ในประโยคก็อาจมีความหมายที่เคลือบคลุมชวนให้ถกเถียงกันได้ โดยเฉพาะเมื่อกฎหมายใช้คำในความหมายคนละอย่างกับที่คนทั่วไปเข้าใจ การตีความกฎหมายจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ที่กล่าวว่าการตีความในกฎหมายจะกระทำเมื่อมีข้อสงสัยในความหมายของกฎหมายเกิดขึ้น ถ้ากฎหมายชัดเจนอยู่แล้วก็ไม่ต้องตีความนั้น ท่านศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัยได้อธิบายไว้ว่า⁸

ในกรณีที่กฎหมายชัดเจนอยู่แล้วก็ไม่ต้องตีความ แม้ว่าผู้ใช้กฎหมายจะรู้สึกว่าการนำกฎหมายไปใช้บังคับคดีเรื่องนั้น ๆ จะไม่ยุติธรรม เพราะอะไรจะยุติธรรมหรือไม่นั้น เป็นความคิดเห็นของมนุษย์แต่ละคน แต่กฎหมายต้องแน่นอน เมื่อบัญญัติไปแล้วก็ยุติเป็นหน้าที่ของผู้บัญญัติกฎหมายต่างหากที่จะคอยแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรมอยู่เสมอ แต่ถ้าศาลยุติธรรมไม่ยอมใช้กฎหมายที่ศาลรู้สึกว่าการใช้ไปแล้วจะเกิดความไม่ยุติธรรมเฉพาะเรื่อง ก็เท่ากับศาลยุติธรรมทำหน้าที่นิติบัญญัติไปในตัวคือเป็นผู้ยกเลิกกฎหมายแล้วบัญญัติกฎหมายขึ้นมาใหม่เฉพาะคดีนั้นเอาเองตามชอบใจ ซึ่งผิดหลักเกณฑ์และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่แยกอำนาจออกเป็นนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ และการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ศาลเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีก็เพราะคาดหวังว่า ศาลจะยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมายโดยเคร่งครัด เพราะโดยการที่ศาลยอมอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมายโดยเคร่งครัดเท่านั้น รัฐธรรมนูญจึงให้ศาลมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ มิฉะนั้นอิสระของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีจะเป็นของน่ากลัว เพราะทำให้ศาลตัดสินใจคดีตามอำเภอใจโดยไม่คำนึงถึงเจตจำนงของรัฐสภาซึ่งประกอบด้วยผู้แทนราษฎร และการทำเช่นนั้นจะทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจในกฎหมาย ฉะนั้นศาลจึงต้องตัดสินคดีตามกฎหมาย เพราะกฎหมายบัญญัติขึ้นด้วยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา การที่ศาลยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมาย จึงเท่ากับศาลพิจารณาพิพากษาคดีตามเจตจำนงของราษฎร ซึ่งแสดงออกมาโดยการบัญญัติกฎหมายนั่นเอง

⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 128-129.

1.2 สาระสำคัญของทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์

อรรถปริวรรตศาสตร์ (การตีความ) ทั่วไปนั้น เชื่อว่าได้เกิดมานานแล้ว นานพอๆ กับการเกิดของมนุษย์ แต่ที่มีหลักฐานยืนยันชัดเจนนั้น ปรากฏขึ้นในศตวรรษที่ 17 โดย เจ. ซี. แदनออเออร์ ที่นำเอาคำว่า Hermeneutics มาใช้เป็นคนแรกในกลางศตวรรษเพื่อใช้ตีความคัมภีร์ทางศาสนา กฎหมายและวรรณคดีโดยมีเป้าหมายเพื่อหาความถูกต้องทางภาษาและปริวรรตศาสตร์ต่อมาชไลมาเคอร์ ผู้ได้รับการขนานนามว่า เป็นบิดาแห่งการตีความสมัยใหม่ ได้พัฒนาการตีความต่อไปเพื่อใช้ตีความตำราทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นคัมภีร์ทางศาสนาเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบเจตนารมณ์ของผู้แต่งตำรานั้นโดยถือว่าผู้แต่งตำรากับผู้ตีความวิจารณ์ตำรานั้นมีจิตนาการต่างกัน ผู้ตีความตำรานั้นน่าจะเข้าถึงความรู้สึกของผู้อ่านตำรานั้นได้ดีกว่าผู้แต่งตำรานั้นเสียด้วยซ้ำ ดังนั้นตั้งแต่ชไลมาเคอร์เป็นต้นมา Hermeneutics ก็เริ่มถูกนำมาใช้ตีความตำราทั่วไปโดยไม่จำกัดแต่เฉพาะตำราทางศาสนา กฎหมายและวรรณคดีเท่านั้น

ทฤษฎีการตีความได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงศตวรรษที่ 20 จนกลายเป็นศาสตร์สากลที่นักปรัชญาหลังยุคใหม่ให้ความสนใจเป็นพิเศษและถือเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาโลกาภิวัตน์ ถ้าเราพิจารณาทฤษฎีการตีความของ พอล ริเคอร์ (Paul Ricoeur) ได้แบ่งเป็น 2 นัยหรือสองสายคือ⁹ การตีความตามประเพณีนิยม (Tradition Hermeneutics) วิธีนี้ตั้งเจตนาคติที่ดีเพื่อให้ทราบความหมายที่แฝงอยู่ในสิ่งที่ตนเองต้องการตีความ ตามที่นักตีความปฏิบัติกันมา และการตีความแบบตั้งข้อสงสัยหรือกังขานิยม (Suspicion Hermeneutics) วิธีนี้ตั้งข้อสังเกตทำนองไม่ยอมรับอะไรง่าย ๆ โดยกำหนดว่าตำราหรือพฤติกรรมของมนุษย์ต่าง ๆ ในสังคมมีวัตถุประสงค์ด้านสังคมการเมืองและการเศรษฐกิจอยู่ภายใน ดูข้างนอกอาจไม่มีพิษมีภัยแต่ข้างในอาจมีแนวโน้มร้ายอะไรสักอย่างหนึ่ง และนอกจากนี้ยังมีการตีความอีกสายหนึ่งที่เรียกว่า การตีความเชิงวิพากษ์ (Critical Hermeneutics) ซึ่งทฤษฎีทั้งสามนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในแต่ละศาสตร์และเรียกแตกต่างกันไป เช่น ในทางศาสนาและปรัชญา

2. ทฤษฎีทั่วไปในการตีความ

จากความหมายและสาระสำคัญของทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าเป็นหลักพื้นฐานโดยทั่วไปในการตีความ จึงมีนักปรัชญาการตีความหลายท่านได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีนี้ โดยมีไฮเดกเกอร์และกาตาเมอร์ซึ่งเป็นนักตีความในระยะแรก แล้วสืบอิทธิพลในรุ่นต่อๆ มา ซึ่งทั้งสองท่านนี้ถือว่าเรื่องมนุษย์คือการตีความ และมนุษย์คือภาษา ตลอดถึงเรื่อง

⁹ วีระชาติ นุ่มอนงค์. อ้างแล้ว. หน้า 9-10.

ความเข้าใจที่สะสมอยู่เดิมไปขยายต่อโดยเน้นความเข้าใจคือการตีความภาษาเป็นวัตถุที่เราไม่ใช่เราพูดภาษา ดังจะเห็นได้จากทฤษฎี “ภาษาอุดมการณ์และภาษาสามัญ (Language as Picture of The World and the Language as Game) ของวิท겐สไตน์ (Ludwig Wittgenstein 1889-1951)¹⁰ ซึ่งเราสามารถแบ่งทฤษฎีการตีความของเขาได้ 2 ทฤษฎี คือ

2.1 ทฤษฎีภาษาสื่อโลก (Language as Picture of the World)

ตามทัศนะของวิท겐สไตน์ “ภาษาเป็นบ่อเกิดของความรู้ทุกอย่าง” หรือภาษาในฐานะญาณวิทยา มนุษย์โลกโดยอาศัยภาษา ภาษาเท่านั้นที่มีอยู่จริง ถึงขั้นที่บางคนกล่าวหาว่า เขาเป็นจิตนิยมทางภาษา เพราะวิท겐สไตน์เชื่อว่า “สิ่งใดที่สื่อให้เข้าใจได้ด้วยภาษา สิ่งนั้นมีอยู่จริง โลกแห่งผัสสะจริงเพราะสื่อให้เข้าใจได้ด้วยภาษา โลกแห่งศาสนาไม่จริงเพราะภาษาเข้าไม่ถึง” เป็นที่รู้กันว่า วิท겐สไตน์เป็นนักปรัชญาที่ไม่ประกาศตนเองอย่างชัดแจ้งว่านับถือศาสนาใด เหตุที่เขาไม่สนใจเรื่องศาสนาอย่างเป็นทางการ เพราะเขามีความคิดว่า จริยศาสตร์และศาสนาเป็นเรื่องที่อยู่นอกขอบเขตของภาษาที่เราใช้สื่อความหมายกัน ในความคิดของวิท겐สไตน์ภาษาศาสตร์ เช่น คำพูดในประโยคว่า พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง เป็นสิ่งที่จะสื่อให้เข้าใจด้วยภาษาหาได้ไม่เหมือนคำพูดในประโยคที่ว่า แก้วน้ำใบหนึ่งวางอยู่บนโต๊ะของฉัน ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจชัดและพิสูจน์ได้ด้วยความรู้สึทางประสาทสัมผัส ดังนั้น เขาจึงเขียนหนังสือเล่มแรกใช้ชื่อว่า แทรกตาตัส โลจิก โฟโลโซฟิคัส (Tractatus Logico Philosophicus) พูดถึง ภาษาในฐานะเป็นหน้าต่างของโลก (Language as picture of the world) ในหนังสือเล่มนี้เขาปฏิเสธความจริงทางศาสนา เพราะความจริงชนิดนี้ภาษาของเราเข้าไม่ถึง สิ่งที่อยู่เหนือภาษาจึงไม่น่ามีอยู่จริง ในหนังสือเล่มนี้ วิท겐สไตน์เชื่อว่า ภาษาทำหน้าที่ได้อย่างเดียวคือเป็นเครื่องมือให้รู้ข้อเท็จจริงของโลกนี้ หนังสือเล่มนี้มีอิทธิพลทำให้เกิดลัทธิปรัชญานิยมเชิงตรรกะ ที่กรุงเวียนนาในรูปของสังคมเวียนนาลัทธิประสบการณ์นิยมเชิงตรรกะที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ปรัชญาภาษาสามัญที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และปรัชญาวิเคราะห์ในอเมริกา

2.2 ทฤษฎีเกมสภาษา (Language Games)

วิท겐สไตน์ ในช่วงหลังเขาได้กลับใจเขียนหนังสือเล่มที่สองขึ้นมาใหม่โดยให้ชื่อว่า “การสืบสวนทางปรัชญา” (Philosophical Investigation) ในหนังสือเล่มนี้เขาพูดถึงภาษาในฐานะเป็นเกมส์ (Language as Games) ในโลกนี้มีเกมส์การละเล่นมากมาย เช่น เกมส์ฟุตบอล เป็นต้น

¹⁰ วีระชาติ นิ่มอนงค์. เรื่องเดียวกัน หน้า 72.

ฉันใด ภาษาก็มีหลายภาษา มีทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษาที่อยู่นอกเหนือจากนี้ เขาจึงยืนยันอย่างมั่นเหมาะว่า “ความจริงทางศาสนามีอยู่ตามหลักของเกมส์แห่งภาษาศาสตร์” โดยเขาถือว่าศาสนาก็เป็นเกมส์อย่างหนึ่งที่มีภาษาเป็นของตนเอง ซึ่งต้องการความเข้าใจด้วยกฎเกณฑ์เฉพาะของภาษาศาสตร์ เพราะถ้อยคำมีความหมายตามบริบทของการดำเนินชีวิตเรียกว่า “รูปแบบของชีวิต” การดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาเป็นเกมส์ชีวิตของศาสนิกต้องใช้อุปกรณ์ของศาสนานั้นมาเป็นเครื่องตัดสิน วิทเกนสไตน์ให้ตัวอย่างเกมส์ภาษาไว้อีกจำนวนหนึ่ง เช่น นักกฎหมายออกกฎหมายและมีการปฏิบัติตามกฎหมายนั้น นักวาดภาพจะต้องวาดภาพตามการบรรยาย ตำรวจต้องตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นักแสดงต้องแสดงไปตามบทละคร นักแปลต้องทำหน้าที่แปลจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง การถามคำถามก็ดี การคิด การต้อนรับ และการสวดมนต์ กิจกรรมทั้งหมดเหล่านี้เป็นเกมส์ที่มีกฎเฉพาะของมันเอง ผู้เล่นต้องเล่นไปตามเกณฑ์ของมัน อย่างไรก็ตามคำว่าเกมส์ภาษาหรือฟอร์มแห่งชีวิตนี้ วิทเกนสไตน์ต้องการชี้ให้เห็นว่าเราไม่สามารถให้คำจำกัดความอะไรตายตัว แต่ให้ความหมายรวมของมัน เพราะแต่ละเกมส์นั้นมีกฎที่คาบเกี่ยวกันเหมือนกัน วิทเกนสไตน์ใช้คำว่า “ความเหมือนกันทางตระกูล” (Family Resemblance) เช่น กติกาเกมส์การชกมวยสากลอาจคาบเกี่ยวกับกติกาเกมส์การชกมวยไทย เช่น การห้ามเตะ ต่อยได้เข็มขัด เพราะเป็นจุดอันตราย แนวคิดที่เด่นของวิทเกนสไตน์ในเรื่องภาษาก็อย่างหนึ่งคือเขากล่าวว่า “ภาษาเป็นสิ่งสาธารณะ” (Language is Public) คือไม่มีภาษาใดที่เป็นของส่วนบุคคล (No Private Language) โดยทั่วไปเรามักถือว่าภาษาเป็นเรื่องปัจเจก ดังคำพังเพยที่ว่า “คำพูดส่อภาษา วาจา ส่อสกุล” คือพูดตามความคิด คิดอย่างไรก็มักพูดออกมาอย่างนั้น ยกเว้นบางคนที่น่าแปลกใจมักไม่ตรงกัน แต่วิทเกนสไตน์ไม่เห็นด้วย สำหรับเขาแล้วถือว่า “ทำอย่างไรพูดอย่างนั้น” หรือ “พูดอย่างไรทำอย่างนั้น” ภาษาจึงเกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิต เขาจึงถูกเรียกว่าเป็นนักพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) โดยสรุป ทฤษฎีภาษาสองโลกในหนังสือเล่มแรกของวิทเกนสไตน์ทำให้ความหมายและความเชื่อทางศาสนาหมดไปเพราะเน้นเหตุเชิงประจักษ์ แต่ทฤษฎีเกมส์ภาษาในหนังสือเล่มที่สองของเขาให้ความหมายและความเชื่อทางศาสนาดำเนินต่อไปได้ เพราะให้ความสำคัญกับจิตวิทยา วิทเกนสไตน์ถูกขนานนามว่าเป็นผู้นับถือศาสนาแบบภักดีนิยม (Fideism) คือเขาเชื่อว่าศาสนาเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องจริงแต่เป็นแบบอย่างเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีเท่านั้น และเขาเชื่อว่าศาสนาทั้งหลายในโลกนี้ต่างกันตรงที่มีเรื่องเล่าทางศาสนาที่ไม่เหมือนกันเท่านั้นเอง

จากทฤษฎีภาษาทั้งสองทฤษฎีของวิทเกนสไตน์ที่กล่าวมานี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับทฤษฎีทางนิติศาสตร์ได้ โดยเฉพาะนิติศาสตร์หรือกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งปัจจุบันกฎหมายของประเทศต่างๆ ในโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นระบบ Civil Law หรือระบบ Common Law หรือระบบใดๆ มักนิยมบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยใช้ภาษาเขียนของมนุษย์ ซึ่งก็อาจจะ

แตกต่างกันไปแต่ละประเทศหรือตามเกมส์ของภาษา ทำให้เกิดปัญหาบางครั้งหรือหลายๆ ครั้ง เข้าใจไม่ตรงกัน จึงต้องมีหลักเกณฑ์ในการตีความเฉพาะของนิติศาสตร์หรือกฎหมาย ซึ่งในที่นี้ ขอยกมากล่าวเพียง 2 ทฤษฎี คือ¹¹

2.2.1 ทฤษฎีอำเภोजิต (Subjective Theory)

ทฤษฎีอำเภोजิตนั้นถือว่าจะค้นพบเจตนารมณ์ของกฎหมายได้จากเจตนาของผู้บัญญัติกฎหมายนั่นเองในทางประวัติศาสตร์ เช่น พิจารณาดั้งร่างกฎหมายนั้น รายงานการประชุมพิจารณา ร่างกฎหมายนั้นที่คณะกรรมการกฤษฎีกา และในชั้นคณะกรรมการธิการของรัฐสภา ตลอดจนคำอธิบายในรัฐสภา สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้เห็นว่า ที่บทกฎหมายใช้ถ้อยคำเช่นนั้นเป็น เพราะผู้บัญญัติกฎหมายมีเจตนารมณ์อย่างไร

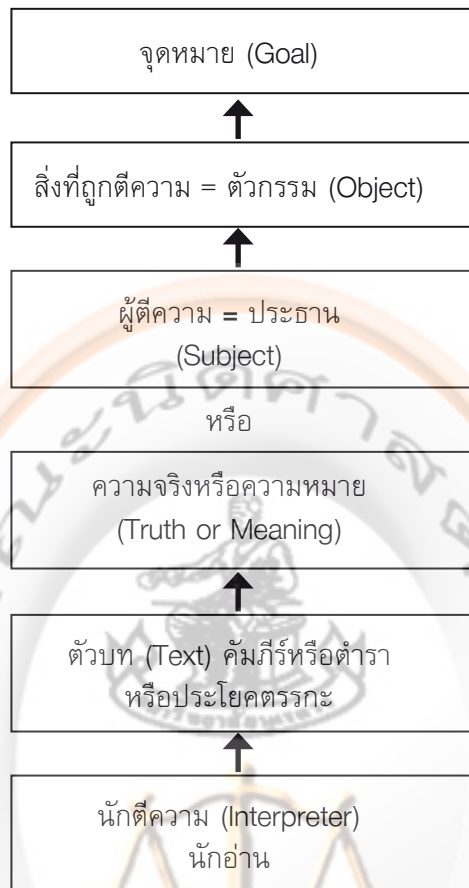
2.2.2 ทฤษฎีอำเภอการณ์ (Objective Theory)

ทฤษฎีอำเภอการณ์ เห็นว่าไม่ต้องค้นหาเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมายในทางประวัติศาสตร์ แต่ต้องค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายนั่นเอง กล่าวคือเป็นการค้นคว้าว่าบทกฎหมายนั้นมีความมุ่งหมายอย่างไร เป็นการตีความหมายโดยคำนึงถึงคุณค่าแห่งคำพิพากษา โดยบทกฎหมายยังมีถ้อยคำอยู่ตามเดิม แต่อาจนำบทกฎหมายนั้นมาใช้ให้เหมาะสมกับความก้าวหน้าในการพาณิชย์และในทางวิชาการ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายทั้งนี้เท่าที่ถ้อยคำของกฎหมายจะเปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้ การตีความตามทฤษฎีอำเภอการณ์จึงทำให้กฎหมายไม่อยู่นิ่งอยู่กับที่ แต่ก้าวหน้าต่อไป และทำให้กฎหมายทันสมัยอยู่เสมอ เช่น แม้กฎหมายจะได้บัญญัติ ก่อนหน้าที่จะมีวิทยุโทรทัศน์ ก็สามารถนำกฎหมายนั้นมาใช้แก่การทำสัญญาทางวิทยุโทรทัศน์ โดยการตีความในกฎหมายได้

ทฤษฎีการตีความแต่ละศาสตร์นั้นอาจจะมืองค์ประกอบหรือโครงสร้างแตกต่างกันไปบ้าง แต่หลักการใหญ่ที่สำคัญจะมีเหมือนกัน คือ 1. ตัวผู้ตีความหรือนักตีความ ซึ่งเป็นตัวประธาน 2. สิ่งที่ถูกตีความ (ตัวบท หรือคัมภีร์) ซึ่งเป็นตัวกรรม และ 3. จุดหมายหรือความจริงหรือความหมาย ซึ่งสามารถเขียนเป็นตารางได้ดังนี้¹²

¹¹ หยุต แสงอุทัย. (2548). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 16 กรุงเทพฯ : ประกายพรึก. หน้า 134-135.

¹² วีระชาติ นิ่มอนงค์. อ้างแล้ว. หน้า 76.

3. หลักเกณฑ์การตีความกฎหมาย

การตีความในกฎหมายนั้นจากประวัติศาสตร์ เมื่อครั้งกรุงโรมใช้กฎหมาย 12 โต๊ะอยู่นั้น กฎหมายย่อมใช้เคร่งครัดตามถ้อยคำของกฎหมาย ถ้าผู้กระทำความผิดจะหาข้ออ้างหรือข้อแก้ตัว ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายต้องกล่าวถ้อยคำให้ตรงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แต่เมื่อกรุงโรมได้แผ่อาณาเขตก็ให้มีกฎหมายขึ้นอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า Jus Gentium ซึ่งใช้แก่คนต่างด้าวที่ไม่ใช่คนโรมัน และ Jus Gentium นี้เองที่ได้เกิดหลักการตีความอย่างกว้างขวาง นักกฎหมายโรมันผู้หนึ่งชื่อเซลซุส (Celsus) ได้กล่าวไว้แต่ในสมัยโบราณว่า “วิชากฎหมายไม่ใช่เดินตามตัวอักษร แต่ต้องเดินตามเจตนารมณ์และความหมายของกฎหมาย”¹³

¹³ เรื่องเดียวกันหน้า 132.

มาถึงสมัยพระเจ้าจักรพรรดิจัสติเนียน (Justinian ค.ศ. 527-564) ซึ่งได้รวบรวมผลของวิชากฎหมายโรมันเข้าเป็น Corpus Juris ในรูปกฎหมายของพระเจ้าจักรพรรดิ ก็ได้ห้ามมิให้คนเขียนคำอธิบาย Corpus Juris โดยเกรงจะไปเพิ่มเติมเสริมต่อหรือดัดทอนกฎหมาย

ในประเทศเยอรมันในสมัยโบราณก็เช่นเดียวกัน พระเจ้าแผ่นดินได้ห้ามการเขียนคำอธิบายกฎหมายของพระองค์

แต่ในตอนที่หลัง ๆ ก็ได้ยอมให้มีการอธิบายกฎหมายโรมัน และกฎหมายเยอรมันได้ ซึ่งเท่ากับยอมให้ตีความในกฎหมายนั่นเอง

ครั้นกฎหมายผ่านมามากหลายยุคหลายสมัยบางครั้งคนที่ร่างกฎหมายก็ตายไปหมดแล้วหรือความหมายในภาษาเปลี่ยนไป ทำให้เกิดปัญหาในการหาความหมายที่แท้จริงของกฎหมายนั้น จึงต้องพึ่งพาทฤษฎีการตีความกฎหมายไม่ว่าทฤษฎีอำเภोजิต และอำเภอกาณ

ซึ่งการตีความทางนิติศาสตร์หรือการตีความทางกฎหมายก็ต้องอาศัยหลักเกณฑ์ทางปรัชญาดังกล่าวเหล่านี้เหมือนกัน เพียงแต่อาจจะมียละเอียดปลีกย่อยเพิ่มเติมขึ้นมาบ้างบางประการโดยถือเป็นหลักเกณฑ์เฉพาะของการตีความทางกฎหมาย เมื่อนำทฤษฎีบรรพวิวรรตศาสตร์มาอธิบายการตีความกฎหมาย จึงขอแยกเป็น 3 ประการ คือ จุดหมาย (Goal) หรือความจริงหรือความหมาย (Truth or Meaning) ของการตีความกฎหมาย หลักเกณฑ์การตีความกฎหมาย (วิธีการที่ใช้ในการตีความสิ่งที่ถูกตีความหรือตัวบท) และผู้ตีความกฎหมาย

ประการแรก คือจุดหมาย (Goal) หรือความจริงหรือความหมาย (Truth or Meaning) ของกฎหมาย

การตีความกฎหมายทั้งหลายต่างก็มีจุดหมายหลักคือทราบความหมายของกฎหมายที่บัญญัติไว้นั้นว่ามีเจตนารมณ์อย่างไร ซึ่งบางครั้งก็สามารถทราบเจตนารมณ์ที่แท้จริงได้ แต่หลายครั้งก็ยังไม่ทราบว่าที่ได้จากการตีความนั้นเป็นเจตนารมณ์ที่แท้จริงหรือไม่ ซึ่งการตีความกฎหมายทั่วไป และการตีความกฎหมายพิเศษนั้น ไม่ว่าจะตีความตามตัวอักษร หรือตีความตามเจตนารมณ์ หรือทั้งสองทางประกอบกัน ย่อมจะได้ผล 3 ประการ ดังต่อไปนี้คือ¹⁴

1. ความหมายที่ยังทราบกว้างกว่าถ้อยคำที่เข้าใจกันอยู่ตามธรรมดา เรียกว่า “การตีความโดยขยายความ” (Extensive interpretation)

2. ความหมายที่ยังทราบแคบกว่าถ้อยคำที่เข้าใจกันอยู่ตามธรรมดา เรียกว่า “การตีความโดยจำกัดความ” (Restrictive interpretation) และ

3. ความหมายที่ยังทราบเท่ากับถ้อยคำที่เข้าใจกันอยู่ตามธรรมดา

¹⁴ นัยนา เกิดวิชัย. อ้างแล้ว.

ประการที่สอง สิ่งที่ถูกตีความหรือตีความของกฎหมาย

การตีความกฎหมายนั้น สิ่งที่ถูกตีความคือตัวอักษรที่บัญญัติเป็นตัวบทกฎหมายในฉบับต่าง ๆ ซึ่งคนโดยทั่วไปที่เป็นผู้ใช้กฎหมายเห็นว่า มีความหมายกำกวม คลุมเคลือ ไม่ชัดเจน หรือมีความหลายนัยนั่นเอง

ประการสุดท้าย คือผู้ตีความ ในที่นี้ก็คือมนุษย์ผู้ใช้กฎหมายนั้น ๆ (รายละเอียดจะได้กล่าวในข้อ 4)

เหตุแห่งความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีบรรพนิเวศศาสตร์กับการตีความกฎหมาย เพราะกฎหมายส่วนใหญ่ของโลกเกิดจากเจตนารมณ์ของมนุษย์ที่ใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการตกลงกติกา กัน อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ภาษาของแต่ละชุมชน (ทฤษฎีเกมส์ภาษา) ไม่ว่าจะเป็นภาษาที่เป็นตัวอักษรหรือไม่เป็นตัวอักษร เมื่อเกิดความเห็นคำใดคำหนึ่งหรือหลายคำในภาษานั้น ๆ ไม่ตรงกัน จึงต้องมีการตีความเพื่อหาความหมายที่แท้จริงของคำนั้น ว่าตามเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติคำนั้นขึ้นต้องการให้มีความหมายเช่นไร ยิ่งโดยเฉพาะในภาษากฎหมายที่กระทบกระเทือนถึงสิทธิและหน้าที่ของทุกคนในสังคมด้วยแล้ว ยิ่งขาดไม่ได้ในเรื่องการตีความ โดยมีหลักเกณฑ์การตีความกฎหมาย พอจะแยกพิจารณาได้ 2 กรณี ดังต่อไปนี้¹⁵

3.1 หลักเกณฑ์การตีความในกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ระบบกฎหมายของไทยได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรของโรมัน ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญในการตีความหมายที่ยึดหลักเจตนารมณ์ ดังนั้น ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงกำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้กฎหมายไว้ว่า “กฎหมายนั้นต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใด ๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษรหรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น” แสดงให้เห็นว่าการตีความมีหลักเกณฑ์สองประการ คือการตีความตามตัวอักษรและการตีความตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยในการตีความนั้นให้ตีความตามตัวอักษรเสียก่อนเสมอ และถ้าได้ตีความตามตัวอักษรแล้วยังคงมีข้อถกเถียงกันในเรื่องความหมายที่แท้จริงของบทกฎหมายนั้นอยู่อีก ก็ให้ตีความตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติต่อไปอีกชั้นหนึ่ง เพื่อจะได้ใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นความสำคัญของความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ จะมีในกรณีที่บทบัญญัติใช้ถ้อยคำที่เกิดปัญหาว่าจะแปลว่าอย่างไร แต่ถ้าถ้อยคำชัดเจนก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องตีความ

¹⁵ นัยนา เกิดวิชัย. อ้างแล้ว. หน้า 129-136.

ในกรณีที่การตีความตามตัวอักษรขัดแย้งกับการตีความตามเจตนารมณ์ หรือความมุ่งหมาย จะต้องถือเอาการตีความตามเจตนารมณ์ หรือความมุ่งหมายของบทบัญญัติเป็นใหญ่ เพราะเป็นการตีความที่ได้ผลสมตามความมุ่งหมายของกฎหมาย

3.1.1 หลักเกณฑ์การตีความในกฎหมายทั่วไป

การตีความในกฎหมายลายลักษณ์อักษรโดยทั่วไป มีอยู่ 2 วิธี ดังนี้¹⁶

วิธีที่ 1 การตีความตามตัวอักษร

การตีความตามอักษร สิ่งที่ถูกตีความคือตัวอักษรในตัวบท โดยมีเป้าหมายคือ การหยั่งทราบความหมาย หรือความจริงจากตัวอักษรของตัวบทกฎหมายนั่นเอง โดยมีผู้ใช้กฎหมาย เป็นผู้ตีความ ซึ่งในการตีความตามตัวอักษรนั้นมีหลักที่ควรทราบอยู่ดังนี้

ลำดับแรก ควรพิจารณาว่าถ้อยคำหรือตัวอักษรในตัวบทนั้นมีคำนิยามไว้โดยเฉพาะในกฎหมายฉบับนั้นหรือไม่ กรณีที่ภาษาหรือถ้อยคำที่ใช้มีคำนิยามโดยเฉพาะในทางกฎหมายต้องตีความคำนิยามที่กฎหมายให้ไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีเกมส์ภาษา คือเมื่อสังคมตกลงกติกาไว้อย่างไรก็ต้องแปลความหมายให้เป็นไปตามนั้น ซึ่งเป็นกรณีที่บทกฎหมายประสงค์จะให้ถ้อยคำบางคำมีความหมายเป็นพิเศษไปกว่าที่เข้าใจกันอยู่ในภาษาธรรมดา หรือภาษาเทคนิค หรือในทางวิชาการกฎหมายจึงได้กำหนดบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยาม (Definition) ไว้ เช่นคำว่า “กระทำ” ตามที่เข้าใจกันในภาษาธรรมดา คือ ต้องมีการเคลื่อนไหวร่างกาย แต่ประมวลกฎหมายอาญาไม่ประสงค์จะให้ความหมายอย่างภาษาธรรมดา จึงได้บัญญัติบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยามไว้ในมาตรา 59 วรรคห้าว่า “การกระทำให้หมายความว่าความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้นโดยละเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย” ซึ่งแสดงว่าสำหรับประมวลกฎหมายอาญาคำว่า “กระทำ” มีความหมายกว้างกว่าที่เข้าใจกันตามภาษาธรรมดา คือ นอกจากจะเข้าใจตามที่คนธรรมดาสามัญเข้าใจคำว่า “กระทำ” คือ เคลื่อนไหวร่างกายแล้ว ยังรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้นโดยดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย หรือเช่นคำว่า “ทางข้าม” ตามที่เข้าใจกันในภาษาธรรมดา ย่อมหมายถึงทางในระดับพื้นดิน ที่ทำไว้สำหรับให้คนเดินข้ามถนน โดยทำเครื่องหมายเป็นเส้นหรือแนวบนทาง หรือที่คนทั่วไปรู้จักและเรียกว่าทางม้าลายนั่นเอง แต่พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ไม่ประสงค์จะให้ความหมายอย่าง那人ทั่วไปเข้าใจ จึงได้บัญญัติบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยามไว้ในมาตรา 4 อนุมาตรา 12 ว่า “ทางข้าม หมายความว่า พื้นที่ที่ทำไว้สำหรับให้คนเดินเท้าข้ามถนน โดยทำเครื่องหมายเป็นเส้นหรือแนวหรือตอกหมุด

¹⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 130-133.

ไว้บนถนน และให้ความหมายรวมถึงพื้นที่ที่ทำให้คนเดินเท้าข้าม ไม่ว่าในระดับใต้หรือเหนือพื้นดินด้วย” ซึ่งแสดงว่า สำหรับพระราชบัญญัติจราจรทางบกนี้ คำว่า “ทางข้าม” มีความหมายกว้างกว่าที่เข้าใจกันตามภาษาธรรมดา คือ นอกจากจะเข้าใจตามที่คนธรรมดาสามัญเข้าใจคำว่า ทางข้าม คือ ทางในระดับพื้นดินที่ทำไว้สำหรับให้คนเดินเท้าข้ามถนนแล้ว ยังรวมถึงพื้นที่ที่ทำให้คนเดินเท้าข้ามในระดับใต้ดิน เช่น อุโมงค์ใต้ดินสำหรับเดินข้ามถนนพญาไท หน้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือเหนือพื้นดิน เช่น สะพานลอยสำหรับคนเดินข้ามถนนต่าง ๆ อีกด้วย

บทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยามของกฎหมายฉบับใดก็ได้ใช้ได้เฉพาะกฎหมายนั้นเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะกฎหมายนั้นประสงค์จะให้มีความหมายเป็นพิเศษกว่าถ้อยคำธรรมดา จึงบัญญัติบทนิยามไว้เป็นพิเศษ ดังนั้นจึงจะเอาไปใช้กับกฎหมายอื่นซึ่งมิได้มีความประสงค์เช่นนั้นไม่ได้ ในกฎหมายไทยการมีบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยามยังใช้ประโยชน์อีกอย่างหนึ่งคือ เพื่อที่จะให้เป็นคำย่อของกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติหลายฉบับที่มีบทนิยามคำว่า “รัฐมนตรี” หมายความว่า “รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้” เพื่อให้บทมาตรานี้จะได้ใช้คำว่า “รัฐมนตรี” สั้น ๆ ไม่ต้องใช้คำว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้น ๆ ให้ยาวความ บทนิยามประเภทที่สองนี้จึงไม่มีความหมายพิเศษแต่อย่างใด

ลำดับที่สอง กรณีที่กฎหมายใช้ภาษาเทคนิคหรือภาษาทางวิชาการต้องเข้าใจความหมายตามที่เข้าใจกันในทางเทคนิคหรือทางวิชาการนั้น ๆ เช่น ศัพท์ของวิชาเคมี ช่างกล หรือวิทยาศาสตร์ ก็ต้องเข้าใจตามความหมายในทางวิชานั้น ๆ เป็นต้น แม้กฎหมายเองก็มีภาษาทางวิชาการของตนเอง ซึ่งในกรณีนี้อาจจะอาศัยทฤษฎีเกมส์ภาษาประกอบกับทฤษฎีอำเภอกาณ

ลำดับที่สาม กรณีที่กฎหมายใช้ภาษาสามัญต้องตีความตามความหมายสามัญที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปหรือให้ถือตามพจนานุกรม เช่น ตัวอย่างแรก การเพิกถอนพินัยกรรมนั้น มิใช่ให้ทำโดยเพียงแค่แสดงเจตนาด้วยถ้อยคำเท่านั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1695 นั้น การเพิกถอนพินัยกรรมอาจทำได้โดยทำลายหรือขีดฆ่าเสียด้วยความตั้งใจ “ทำลาย” หมายความว่า รื้อ ทำให้ทลาย ทำให้พัง ทำให้ฉิบหาย ทำให้หมดสิ้นไปการทำลายจึงต้องเป็นกรที่ควรทำให้เกิดผลเช่นนั้นขึ้น¹⁷

ตัวอย่างที่สอง ศาลฎีกามีความเห็นว่าย่นถ้อยคำที่บุคคลกล่าวตามภาษาไทยธรรมดานั้น จะมีความหมายอย่างไร ที่คนธรรมดาจะฟังเข้าใจได้ ศาลย่อมรู้ได้เอง คู่ความไม่มีหน้าที่ต้องนำสืบพยานอธิบายความหมายภาษาไทยธรรมดานั้น เว้นแต่โจทก์จะได้กล่าวหาว่าถ้อยคำนั้นมี

¹⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 838/2508. อ้างใน นัยนา เกิดวิชัย. หน้า 130.

ความหมายพิเศษ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันระหว่างหมู่เหล่าบุคคลโดยเฉพาะ ในคดีนี้เป็นเรื่องกล่าวถ้อยคำตามภาษาสามัญธรรมดา ซึ่งศาลได้พิเคราะห์ถ้อยคำของจำเลยนอกจากวาจาหยาบแล้ว ก็มีความหมายเพียงว่าครูสอนให้เด็กชกกัน ซึ่งคนทั่วไปย่อมไม่เห็นว่าเป็นการใส่ความให้ร้ายแต่อย่างใด จำเลยไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท¹⁸

ตัวอย่างที่สาม ฟ้องกล่าวว่าจำเลยบังอาจขับรถแข่งรถเมลล์โดยฝ่าฝืนป้ายห้ามแข่งของเจ้าของพนักงานที่ติดตั้งไว้ เป็นเหตุให้ชนรถเมลล์เสียหาย เสียหุลูกคอสสะพานเสียหาย ดังนี้ เมื่อตามพระราชบัญญัติการจราจรทางบกฯ ไม่มีบทวิเคราะห์ศัพท์ คำว่า “แข่ง” ไว้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 คำว่า “แข่ง” หมายถึงกิริยาที่แทรกหรือเสียด ซึ่งหมายความว่าเบียดเข้าไปหรือเสียดไป เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติความหมายไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะก็ต้องตีความตามความหมายธรรมดา¹⁹ ซึ่งก็เข้าได้กับทฤษฎีเกมส์ภาษา ประกอบกับทฤษฎีอำเภोजิตและอำเภोजิตการณด้วย

ส่วนลำดับที่สี่นี้เป็นกรณีพิเศษ คือกรณีที่ตัวบทกฎหมายภาษาไทยไม่ชัดเจน ให้ดูตัวบทภาษาอังกฤษประกอบด้วย เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดกมาตรา 1630 ตัวบทภาษาไทยระบุว่า ...ให้บิดามารดาได้ส่วนแบ่งมรดกเสมือนหนึ่งว่าเป็นทายาทชั้นบุตร ทำให้ไม่ทราบแน่ชัดว่าบิดาและมารดา รวม 2 คน ได้ส่วนแบ่งเท่ากับทายาทชั้นบุตร หรือบิดาและมารดาแต่ละคนได้ส่วนแบ่งเท่ากับทายาทชั้นบุตร เมื่อดูตัวบทภาษาอังกฤษเปรียบเทียบ จะเข้าใจได้ชัดเจนว่า บิดาและมารดาแต่ละคน จะได้ส่วนแบ่งเท่ากับทายาทชั้นบุตร เพราะตัวบทภาษาอังกฤษเขียนว่า “...in such case each parent is entitled to the share as an heir in the degree of children” แต่ถ้าตัวบทภาษาไทยชัดเจนอยู่แล้วก็ไม่อาจยกตัวบทภาษาอังกฤษมาลบล้าง

ที่มีการนำตัวบทภาษาอังกฤษมาพิจารณาประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็เพราะการร่างกฎหมายของไทยในยุคปฏิรูปกฎหมายนั้นได้มีการยกร่างเป็นภาษาอังกฤษก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยภายหลัง การชำระสะสางกฎหมายและการจัดทำประมวลกฎหมายนั้น เป็นผลงานของคณะกรรมการซึ่งประกอบไปด้วยชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่²⁰ ซึ่งกรณีนี้ก็จะเป็นไปตามเกมส์ภาษา

¹⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 324/2490 เรื่องเดียวกัน หน้า 130.

¹⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1288/2508 เรื่องเดียวกัน หน้า 131.

²⁰ นัยนา เกิดวิชัย. อ้างแล้ว. หน้า 132-133.

วิธีที่ 2 การตีความตามเจตนารมณ์ หรือการตีความตามตรรกวิทยา

การตีความตามเจตนารมณ์ สิ่งที่ถูกตีความคือเจตนารมณ์ซึ่งอยู่เบื้องหลังถ้อยคำหรือตัวอักษรของบทกฎหมายนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยถ้อยคำในบทกฎหมายเป็นฐานในการตีความ โดยมีเป้าหมายคือการหยั่งทราบความหมายที่แท้จริงของเจตนารมณ์ในบทกฎหมายนั้นว่าที่แท้จริงแล้วกฎหมายมีเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายอย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่ก็ต้องอาศัยทฤษฎีอำเภอใจและอำเภอการณเป็นหลักและประกอบด้วยทฤษฎีเกมส์ภาษา

เหตุผลที่มีหลักการตีความตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วพยายามเลือกเฟ้นถ้อยคำมาใช้ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายนั้น โดยเหตุนี้เมื่อสามารถหยั่งทราบเจตนารมณ์ได้ ก็จะสามารถทราบความหมายของถ้อยคำที่เขียนไว้ในกฎหมายนั้นได้ การตีความตามเจตนารมณ์นี้สำคัญมากเพราะกฎหมายต่าง ๆ มีเจตนารมณ์ไม่เหมือนกัน การทราบเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละฉบับ จะทำให้หยั่งทราบความประสงค์ของผู้บัญญัติกฎหมาย และใช้กฎหมายให้ผลสัมฤทธิ์ตามความประสงค์นั้นได้

ถ้าเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้นเป็นที่ทราบกันก็จะสะดวกต่อการตีความ แต่ถ้าความมุ่งหมายของบทบัญญัติไม่เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปก็จำเป็นต้องมีการค้นหา หรือหาวิธีหยั่งทราบเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้นให้ได้

วิธีหยั่งทราบเจตนารมณ์ของกฎหมาย มีดังนี้²¹

ลำดับแรก ควรพิจารณาจากชื่อของกฎหมายนั้น

ชื่อของกฎหมายนั้นพอจะบอกให้ทราบได้ว่ากฎหมายฉบับนั้นจะว่าด้วยเรื่องอะไรต่อไปบ้าง พอเป็นแนวทางโดยสังเขป เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เพียงแค่ชื่อพระราชบัญญัติก็บอกให้ทราบแล้วว่า เจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ ต้องการคุ้มครองแรงงาน คือผู้ใช้แรงงานนั่นเอง ดังนั้น ในการตีความกฎหมายฉบับนี้จึงต้องตีความไปในทางคุ้มครองผู้ใช้แรงงานตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เป็นต้น

ลำดับที่สอง ศึกษาจากคำขึ้นต้นของกฎหมายนั้น

คำขึ้นต้นของกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นพระราชปรารภหรือคำปรารภก็ตาม มักจะแสดงเหตุความเป็นมาของกฎหมายฉบับนั้นไว้ตามสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชปรารภในกรณีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญนั้น มักจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฉบับนั้นไว้อย่างละเอียด หรือเช่น คำปรารภในพระราชบัญญัติล้มล้างเมียนะของรัชกาลที่ 4 ที่ว่า ที่ออกกฎหมาย

²¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 133-136.

แก้ไขกฎหมายการที่ผู้มีสิทธิขายเมียได้ เพราะบทบัญญัติดังกล่าวไม่เป็นธรรมแก่หญิง เป็นบทบัญญัติที่เห็นหญิงเป็นควาย เห็นชายเป็นคน จึงต้องออกกฎหมายใหม่ว่า ผู้จะขายเมียได้ ต่อเมื่อเมียยินยอม

ลำดับที่สาม ศึกษาจากหมายเหตุท้ายกฎหมาย

หมายเหตุท้ายกฎหมาย คือ ข้อความที่พิมพ์อยู่ในตอนท้ายของกฎหมายขณะลงพิมพ์ ในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งจะได้แสดงหลักการและเหตุผลไว้ว่า เหตุใดจึงต้องมีกฎหมายฉบับนี้ขึ้น เช่น ในพระราชบัญญัติให้ใช้บรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 ระบุหมายเหตุท้ายกฎหมายไว้ว่า “เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2517) มาตรา 28 วรรค 2 บัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน จำต้องแก้ไขบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น”

ในพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านา พ.ศ. 2517 มีการบันทึกหมายเหตุไว้ว่า พระราชบัญญัติควบคุมเช่านา พ.ศ. 2493 ไม่เหมาะสม เพราะสภาพการทำการที่เปลี่ยนแปลงไป มาตรการกฎหมายที่กำหนดไม่เพียงพอ วิธีการกำหนดค่าเช่านาขึ้นสูง ซึ่งกำหนดไว้แน่นอน ในกฎหมายนั้นยังไม่เป็นธรรม สมควรกำหนดตามสภาพท้องที่และประเภทของข้าวหรือพืชไร่ ที่เพาะปลูก โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการลงทุนของผู้เช่านาด้วย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น จากหมายเหตุดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายของกฎหมายไว้ให้เป็นที่ทราบทั่วไป

ถ้าได้พิจารณาเหตุผลที่ผู้บัญญัติกฎหมายได้ยกมาสนับสนุนหรือโต้แย้งกันในขั้นตอนที่ร่างกฎหมายจะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นอีก และเมื่อได้พิจารณาจากเหตุผลที่ระบุไว้ชัดเจนว่ากฎหมายนั้น บัญญัติขึ้นด้วยเจตนารมณ์อย่างไรแล้ว ในการตีความต้องตีให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย เช่น กรณีบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 ต้องการให้สิทธิชายและหญิงเท่าเทียมกันหากมีกรณีสงสัย ต้องตีความกฎหมาย การตีความนั้นจำเป็นต้องตีความไปในทางให้ชายและหญิงได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน มากกว่าที่จะตีความแล้วให้ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งได้เปรียบ เป็นต้น

ลำดับที่สี่ ศึกษากฎหมายทั้งฉบับโดยตลอด หรือพิจารณามาตราต่าง ๆ

กรณีที่ไม่มีเหตุผลหรือความมุ่งหมายของบทกฎหมายที่แสดงไว้อย่างชัดเจนในคำขึ้นต้นหรือ หมายเหตุท้ายกฎหมาย การหยั่งทราบเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นอาจทำได้โดยการศึกษากฎหมาย ทั้งฉบับนั้นโดยตลอดหรือพิจารณามาตราต่าง ๆ ในกฎหมายฉบับนั้นประกอบกัน หรือพิจารณา กฎหมายอื่นในเรื่องที่คล้ายคลึงกันหลาย ๆ ฉบับประกอบกัน อันเป็นการแสวงหาเหตุผลเชิงอุปนัย

ซึ่งจะทำให้หยั่งทราบเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ เช่น กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะหนี้ เมื่อศึกษาบทบัญญัติมาตราต่าง ๆ ทั้งหมดประกอบกันแล้ว ก็จะเข้าใจได้อย่างชัดเจนว่ากฎหมายมีเจตนาคือจะคุ้มครองเจ้าหนี้ให้ได้รับการชำระหนี้จากลูกหนี้ มากกว่าจะเห็นใจลูกหนี้ หรือเปิดช่องให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ เป็นต้น

ลำดับที่ห้า ศึกษาประวัติ ฐานะ และพฤติการณ์ที่เป็นอยู่ก่อนวันใช้บังคับกฎหมาย

โดยทั่วไปมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อแก้ไขข้อขัดตกบกพร่องหรือความไม่ยุติธรรมต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในขณะที่บัญญัติกฎหมาย หรือส่งเสริมหรือจัดให้มีสิ่งต่าง ๆ ที่ยังไม่มีให้มันขึ้น หรือปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น โดยเหตุนี้ถ้าจะพิจารณาถึงฐานะที่เป็นอยู่ก่อนที่กฎหมายใช้บังคับ แล้วพิจารณากฎหมายนั้นประกอบ ก็จะสามารถทราบเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายได้ เพราะแสดงให้เห็นสาเหตุที่ทำให้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ เช่น ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีการเดินขบวนประท้วงและนัดหยุดงานของลูกจ้างแรงงานมาก เพราะความกดดันทางด้านเศรษฐกิจ ค่าครองชีพถีบตัวสูงขึ้น ในขณะที่ค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการต่าง ๆ ต่ำมาก เมื่อมีโอกาสในการรวมกลุ่มและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและเสรีภาพในการเจรจาต่อรองกับนายจ้าง จึงเกิดสภาพการณ์ดังกล่าวขึ้นมากมายหลังจากถูกกดขี่มาเป็นเวลานาน รัฐบาลถูกวิพากษ์วิจารณ์มากสื่อมวลชนและฝ่ายผู้เห็นใจลูกจ้างแรงงานเข้าสนับสนุนอย่างมาก ผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ขึ้นเมื่อปี 2518 เจตนารมณ์ก็เพื่อคุ้มครองสภาพการจ้าง กำหนดชั่วโมงทำงาน การยื่นข้อเสนอนายจ้าง การเจรจาต่อรองระหว่างสองฝ่าย การให้สิทธินัดหยุดงานและเปิดงาน จึงจำต้องตีความบทบัญญัติดังกล่าวไปในทางคุ้มครองลูกจ้างแรงงาน เป็นต้น

ลำดับที่หก ต้องถือว่ากฎหมายมีความมุ่งหมายในทางที่จะใช้บังคับได้

ในกรณีที่มีความสงสัย ซึ่งสามารถตีความได้สองทาง คือ ทางที่จะให้กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับได้ทางหนึ่ง และทางที่จะทำให้กฎหมายนั้นไร้ผลอีกทางหนึ่ง ต้องถือว่ากฎหมายนั้นมีความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ที่จะให้กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับ เพราะโดยเหตุผลธรรมดาผู้บัญญัติกฎหมายย่อมต้องการให้กฎหมายใช้บังคับได้ ซึ่งมองตรงข้ามกับทฤษฎีภาษาสองโลก

ลำดับที่เจ็ด ต้องถือว่ากฎหมายที่บัญญัติเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไป หรือที่จำกัดหรือตัดสิทธิและเสรีภาพของราษฎรไม่มีความมุ่งหมายจะให้ขยายความออกไป

ในกรณีผู้ร่างกฎหมายจะบัญญัติถึงบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไป หรือจะมีบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการจำกัดหรือตัดสิทธิเสรีภาพของราษฎร ต้องถือว่าผู้ร่าง

กฎหมายได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้ว และเห็นว่ามีความมุ่งหมายจะยกเว้นหรือจำกัดหรือตัดสิทธิและเสรีภาพไว้เพียงเท่าที่เขียนไว้เท่านั้น มิได้มุ่งหมายจะขยายข้อยกเว้นขึ้น หรือมุ่งหมายจะตัดสิทธิและเสรีภาพเพิ่มขึ้น ฉะนั้นจึงต้องถือว่าในกรณีดังกล่าวนี้ กฎหมายไม่มีความมุ่งหมายที่จะให้ตีความขยายความออกไปได้

3.1.2 หลักเกณฑ์การตีความในกฎหมายพิเศษ

หลักเกณฑ์การตีความในกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ถือว่าเป็นกฎหมายพิเศษ ในขณะนี้ มีเฉพาะกฎหมายอาญา ซึ่งมีหลักเกณฑ์เป็นพิเศษ ดังต่อไปนี้²²

1) กฎหมายอาญาดองตีความโดยเคร่งครัด

กฎหมายอาญาดองตีความโดยเคร่งครัด หมายความว่า เมื่อรัฐได้ออกบทบัญญัติที่แจ้งชัดระบุว่าการกระทำ หรืองดเว้นกระทำใดเป็นความผิด ก็ต้องตีความว่าเฉพาะการกระทำ หรืองดเว้นเท่าที่ระบุไว้นั้นเท่านั้น ที่กฎหมายมุ่งหมายจะให้เป็นความผิด การกระทำหรืองดเว้นอื่นนอกจากนั้นหาเป็นความผิดไม่

หลักการตีความโดยเคร่งครัด หมายความว่า

ก. จะนำบทกฎหมายใกล้เคียง (Analogy) มาใช้ให้เป็นผลร้ายมิได้

ศาสตราจารย์เอส เอกูต์ ได้ให้หลักไว้ว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญาซึ่งกำหนดความผิดหรือบัญญัติโทษไว้ จะต้องใช้บังคับตามตัวอักษร จะลงโทษบุคคลเพราะได้กระทำการอันคล้ายคลึงกันกับที่ได้มีกฎหมายบัญญัติขึ้นไม่ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) นายแดงฆ่าตัวเองแต่ไม่ตาย จะถือว่านายแดงมีความผิดฐานพยายามฆ่าตนเอง โดยนำประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288 ประกอบกับมาตรา 80 มาเทียบเคียงลงโทษนายแดงมิได้

(2) นายเหลืองหลอกว่าจะให้เงินนายแดง หากนายแดงขูดบ่อน้ำให้แก่นายเหลือง นายแดงขูดบ่อน้ำจนเสร็จ แต่นายเหลืองไม่ยอมให้เงินนายแดง เช่นนี้จะถือว่านายเหลืองผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 341 มิได้ เพราะสิ่งที่นายเหลืองได้จากนายแดงมิใช่ทรัพย์สิน

(3) นายดำบุกรุกเข้าไปในบ้านของนายแดง โดยย่องเบาเข้าทางช่องทางอันมิใช่สำหรับให้คนไปมา นายดำมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 362 จะถือว่านายดำมีความผิดตามมาตรา 365 โดยนำมาตรา 335 (4) มาเทียบเคียงลงโทษนายดำมิได้

(4) การกระทำที่จะเป็นความผิดตามมาตรา 217 จะต้องเป็นการวางเพลิงเผาทรัพย์สินของผู้อื่นเท่านั้น เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าบ้านที่ถูกเพลิงไหม้เป็นบ้านที่จำเลยเป็นเจ้าของร่วมกับนายรุ่งผู้เสียหาย แม้จะฟังข้อเท็จจริงว่า จำเลยเป็นผู้วางเพลิงจำเลยก็ไม่มีผิดตามมาตรา 217 เพราะประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 บัญญัติว่าบุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อ

ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ดังนั้นเมื่อ มาตรา 217 บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ว่าการวางเพลิงเผาทรัพย์ของผู้อื่นเป็นความผิด โดยไม่มีข้อความว่า “หรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย” เป็นความผิด ดังนั้นจะตีความคำว่า “ทรัพย์ของผู้อื่น” ให้รวมถึงทรัพย์ที่ผู้อื่นมีส่วนเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยย่อมไม่ได้ เพราะการตีความบทกฎหมายที่มีโทษทางอาญาจะต้องตีความโดยเคร่งครัด จะขยายความออกไปถึงกรณีที่ไม่ได้ระบุไว้ในตัวบทโดยชัดแจ้งเพื่อให้เป็นผลร้ายแก่จำเลยหรือผู้ต้องหาไม่ได้ เพราะเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางอาญาดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 2 ดังกล่าวแล้ว

ข. จะนำ “จารีตประเพณี” มาใช้ให้เป็นผลร้ายมิได้

แต่ถ้านำจารีตประเพณีมาใช้เพื่อเป็นคุณแก่ผู้กระทำ ย่อมทำได้ เช่น จารีตประเพณียอมให้ครูตีเด็กได้ตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน ดังนั้น การที่ครูตีเด็กย่อมไม่มีความผิด

ค. จะนำ “หลักกฎหมายทั่วไป” มาใช้ให้เป็นผลร้ายมิได้

แต่ถ้านำมาใช้เป็นคุณย่อมทำได้ เช่น หลักในเรื่องความยินยอมซึ่งถือว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไป สามารถนำมาใช้เพื่อยกเว้นความผิดได้ในบางกรณีการนำมาใช้เพื่อยกเลิกความผิดให้แก่ผู้กระทำถือว่าเป็นการนำมาใช้เพื่อเป็น “คุณ” เพราะทำให้ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดในทางอาญา

2) จะตีความกฎหมายอาญาในทางขยายความให้เป็นการลงโทษ หรือเพิ่มโทษผู้กระทำให้หนักขึ้นไม่ได้

ตัวอย่างเช่น กฎหมายอาญาห้ามการทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กาย หรือจิตใจผู้อื่นนั้น การกระทำที่เข้าข่ายเป็นการทำร้ายจะมีโทษอาญา หากใดหลงรักใคร่แต่ใจไม่ยอมรับตอบ ไก่ตรอมใจจนพอมและล้มเจ็บ การกระทำของไซไม่อาจตีความได้ว่าเป็นการทำร้ายตามกฎหมายอาญา จะเอาผิดและลงโทษมิได้ เพราะเป็นสิทธิของไซที่จะเลือกรักใคร่ไม่รักใคร่ก็ได้ การตีความเรื่องการทำร้ายจิตใจออกมากในแนวทางการข่มขู่ทำให้ตกใจกลัวมากกว่า

3) ในกรณีเป็นที่สงสัย ศาลต้องตีความให้เป็นผลดีแก่จำเลยว่าได้กระทำความผิด

กรณีที่ศาลจะตีความไปในทางที่เป็นผลดีแก่ผู้กระทำผิด คือ กรณีที่ถ้อยคำของตัวบทเป็นที่สงสัยซึ่งอาจตีความว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดหรือไม่เป็นความผิดก็ได้ หรือจะให้เป็นอย่างอื่นหรือไม่ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ศาลต้องตีความให้เป็นผลดีแก่จำเลย

มีข้อสังเกตที่สำคัญมาก ในเรื่องหลักเกณฑ์การตีความกฎหมายอาญา คือ ในกฎหมายอาญานั้นห้ามเฉพาะการเทียบเคียง (Analogy) เพื่อเป็นโทษ แต่ไม่ห้ามการตีความโดยขยายความ (Extensive interpretation) แม้จะเป็นการขยายความเพื่อเป็นโทษก็ตาม ในต่างประเทศ เช่น ประเทศอิตาลี ยอมให้มีการตีความดังกล่าวได้

“...สำหรับกฎหมายที่มีโทษทางอาญานั้นคงห้ามแต่เพียงการใช้เทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียง (Analogy) เท่านั้น แต่ไม่ห้ามการตีความโดยการขยายความเพราะเหตุว่าเป็นการยากที่จะกะเกณฑ์คาดการณ์และเล็งเห็นกรณีต่างๆ ล่วงหน้าไปเสียทุกอย่าง ดังนั้นโดย Spirit ของกฎหมายแล้วในการที่จะใช้บทกฎหมายบังคับแก่กรณีต่างๆ มากมายเช่นนี้ ถ้าหากประสงค์ให้บทบัญญัตินั้นมีผลได้อย่างแท้จริงสมดังที่ผู้ร่างปรารถนาจะให้เป็นเช่นนั้นแล้ว ก็เห็นจะต้องยอมรับให้มีการตีความโดยการขยายความได้แม้ในกรณีกฎหมายที่มีโทษทางอาญา... เพราะถ้าจะพิจารณากันให้ลึกซึ้งลงไป การตีความโดยการขยายความสำหรับกฎหมายที่มีโทษทางอาญานั้นย่อมทำได้เนื่องจากไม่ได้เปลี่ยนแปลงความหมายของบทบัญญัตินั้นๆ แต่อย่างใด หากแต่เป็นเพียงการทำให้ความหมายที่ขาดไปเนื่องจากไม่สมบูรณ์ดังกล่าว สมบูรณ์สมตามเจตนาของผู้ร่างเท่านั้นเอง ศาลฎีกาเองก็ได้เดินตามความคิดอันนี้อยู่มาโดยตั้งใจหรือด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตาม เมื่อได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 844/2501 ซึ่งวินิจฉัยว่าการลักกระแสไฟฟ้าเป็นการลักทรัพย์ ทั้งๆ ที่ถ้าจะถือหลักการตีความโดยเคร่งครัดตามความคิดเห็นของกฎหมายไทยแล้ว ไม่มีทางที่จะแปลได้เลยว่ากระแสไฟฟ้าเป็นทรัพย์ เว้นแต่จะยอมรับหลักในการตีความโดยการขยายความเช่นในกฎหมายอิตาลีเช่นดังกล่าวข้างต้น”

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย มีความเห็นว่า “ไม่หมายความว่าศาลจะต้องดำเนินการตามตัวอักษรเป็นเถรตรง การแปลโดยเคร่งครัดอาจทำให้ต้องตีความโดยขยายความในบางกรณีได้ หลักการตีความโดยเคร่งครัดเป็นแต่การห้ามมิให้ศาลขยายความตามชอบใจเท่านั้น แต่ถ้าการตีความโดยขยายความเป็นการตีความตรงตามความมุ่งหมายแห่งกฎหมายตามที่ปรากฏจากตัวบทกฎหมายเองแล้ว ศาลยุติธรรมก็ชอบที่จะทำได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 877/2501 ที่ตัดสินว่าการลักกระแสไฟฟ้ามีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 334 ทั้งนี้โดยขยายความคำว่าทรัพย์ตามมาตรา 334 ให้รวมถึงทรัพย์สินด้วย ทั้งนี้เพราะกระแสไฟฟ้าเป็นวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 99 กรณีนี้ ศาสตราจารย์ จิตติ ติงศภัทัย ได้บันทึกไว้ท้ายฎีกาในหน้า 990-991 ดังนี้

“ในประมวลกฎหมายอาญา ก็ใช้สองคำนี้ปะปนอยู่เหมือนกัน เริ่มด้วยจั่วหน้าลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ก็รวมความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินอยู่ด้วยในมาตรา 338 การชู้เอาประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สิน เรียกว่าทำความผิดฐานรีดเอาทรัพย์ มาตรา 352 วรรคสอง ทรัพย์ตกมาอยู่ในครอบครองผู้ยกออกเป็นทรัพย์สินหายๆ เป็นต้น เมื่อพิจารณาโดยจริงจึงเข้าก็เห็นอยู่คำว่า ทรัพย์หรือทรัพย์สินนั้น หาได้แยกใช้ต่างกันโดยเคร่งครัดเสมอไปไม่ นอกจากนั้นการลักทรัพย์หมายถึงการลักทรัพย์เคลื่อนที่ได้ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียกว่าสังหาริมทรัพย์ คำว่า สังหาริมทรัพย์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็หมายความว่ารวมถึงแรงแห่งธรรมชาติ

เช่น แสงไฟฟ้าด้วยนั่นเอง แม้จะถือว่าแสงไฟฟ้าเป็นวัตถุไม่มีรูปร่าง แต่ก็มีความถี่เอาได้ และนำพาไปเสียจากเจ้าของได้ ทั้งสามารถวัดปริมาณที่เอาไปได้ด้วย ดังนั้นก็ไม่มีเหตุอะไรที่จะเอา แสงไฟฟ้าของเขาไปโดยเจตนาทุจริตแล้วไม่ผิดฐานลักทรัพย์เหมือนเอาทรัพย์อื่นๆ ของเขาไป...”

อย่างไรก็ตาม มีความเห็นอีกทางหนึ่งว่า คำพิพากษานี้ขัดต่อหลักมาตรา 2 เพราะเป็นการนำบทกฎหมายใกล้เคียง (Analogy) มาใช้ลงโทษแก่การกระทำซึ่งไม่ควรเป็น ความผิดเพราะไม่มีกฎหมายห้าม กล่าวคือ เห็นว่ากรณีดังกล่าวมิใช่การตีความโดยการขยายความ แต่เป็นการเทียบบทกฎหมายใกล้เคียงทีเดียว

3.2 การตีความในกฎหมายจารีตประเพณี

ถ้ากล่าวโดยเคร่งครัด กฎหมายจารีตประเพณีย่อมไม่มีการตีความ เพราะข้อความของ กฎหมายจารีตประเพณีไม่แน่นอน กฎหมายจารีตประเพณีจึงเป็นเรื่องที่จะต้องค้นคว้าข้อความ ของกฎหมายจารีตประเพณีมีอย่างไรเท่านั้น

แต่ในทฤษฎีบรรพวิวรรตศาสตร์โดยทั่วไปนั้นอาจถือได้ว่า การค้นหาข้อความของกฎหมาย จารีตประเพณีมีว่าอย่างไรนั้นก็เป็นการศึกษาความหมาย จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นการตีความ อย่างหนึ่งเหมือนกัน

4. ผู้ตีความกฎหมาย

หลักเกณฑ์ทั่วไปมีว่าผู้ใดจะต้องใช้กฎหมาย ผู้นั้นต้องตีความกฎหมาย ดังนั้น ผู้ตีความ กฎหมายจึงแยกพิจารณาได้เป็นประชาชน นักนิติศาสตร์ เจ้าพนักงาน และศาล

4.1 ประชาชน

ประชาชนผู้ใช้กฎหมายย่อมจะต้องตีความในกฎหมายเพื่อประโยชน์ของตน เพื่อจะได้ทำ นิติกรรมหรือสัญญาระหว่างกันโดยถูกต้อง หรือเพื่อรู้ว่าตนมีสิทธิหน้าที่ระหว่างกันเพียงใด ในการนี้ประชาชนอาจปรึกษาทนายความก็ได้

4.2 นักนิติศาสตร์

นักนิติศาสตร์ (Jusist) ไม่ใช่เป็นผู้ใช้กฎหมายแก้ข้อเท็จจริงเหมือนผู้ใช้กฎหมายอื่น นักนิติศาสตร์ตีความในกฎหมายเพราะเหตุว่า นักนิติศาสตร์เป็นผู้รอบรู้กฎหมาย จึงเขียนคำอธิบาย บทบัญญัติของกฎหมาย พร้อมทั้งให้ความเห็นหรือตีความบทกฎหมายในบทความบางเรื่องว่าควร เป็นอย่างไรจึงจะถูกต้องและยุติธรรมที่สุด ความเห็นของนักนิติศาสตร์เป็นประโยชน์ในการ ให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่บุคคลทั่วไปอย่างมากเพราะนอกจากจะช่วยปูแนวทางที่ถูกต้อง

ในการปฏิบัติ เป็นแนวทางให้ศาลนำเอาไปวินิจฉัยคดีแล้ว ยังช่วยทำให้แนวความคิดในการจัดทำกฎหมายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

4.3 เจ้าพนักงาน

ในกรณีกฎหมายบัญญัติว่าการวินิจฉัยของเจ้าพนักงานชั้นใดให้เป็นที่สุด เมื่อเจ้าพนักงานชั้นนั้นตีความและไม่มีทางอุทธรณ์ต่อไปได้ การตีความของเจ้าพนักงานชั้นนั้นย่อมเป็นเด็ดขาด แต่ถ้ากฎหมายยอมให้มีการอุทธรณ์ก็ต้องอุทธรณ์ตามกฎหมายนั้นๆ เสียก่อน เพื่อให้วินิจฉัยตีความให้เด็ดขาด แล้วจึงจะใช้สิทธิทางศาลได้ ถ้าการตีความของเจ้าพนักงานไม่ชอบด้วยกฎหมาย เอกชนก็ฟ้องศาลได้ กรณีที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติการวินิจฉัยการอุทธรณ์ไว้ การตีความของเจ้าพนักงานก็เหมือนกับการตีความของผู้ใช้กฎหมายอื่นๆ กล่าวคือ ไม่มีผลเด็ดขาด ถ้าผลของการปฏิบัติการไปตามที่ตีความนั้น เอกชนรู้สึกว่าคุณัดสิทธิหรือเสรีภาพโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็นำความไปฟ้องร้องเป็นคดียังศาลได้ตามกฎหมาย

4.4 ศาล

ในกรณีที่ศาลตีความ ถ้าคำพิพากษานั้นถึงที่สุด การตีความของศาลก็เด็ดขาดเฉพาะคดีนั้น แต่ถ้าศาลที่ตีความเป็นศาลสูงสุด เช่น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาศาลล่างมักจะเดินตามการตีความนั้น เพราะเกรงจะถูกกลับคำพิพากษาโดยศาลสูง ในเมื่อคดีนั้นมีการอุทธรณ์ หรือฎีกาต่อไปยังศาลสูง แต่ไม่มีบทกฎหมายใดบังคับให้ศาลล่างต้องทำ เช่นนั้น การตีความของศาลล่างนั้นคู่ความอาจอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ แต่การตีความของศาลฎีกาเป็นการเด็ดขาด และสิ้นสุดหนทางที่จะแก้ไข ถ้าคดีสิ้นสุดที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ความเห็นของศาลนั้นๆ ก็เป็นเด็ดขาดเช่นกัน อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาฎีกาในคดีก่อนๆ อาจจะมีผลในการโน้มน้าวให้ศาลอื่นคล้อยเห็นตามได้ แต่ไม่เคร่งครัดว่าศาลอื่นโดยเฉพาะศาลล่างต้องถือตามนั้น ซึ่งต่างกับระบบกฎหมายจารีตประเพณีที่คำพิพากษาของศาลในคดีก่อนๆ มักมีผลผูกพันศาลอื่น ไม่ว่าจะเป็นศาลระดับล่างหรือศาลระดับเดียวกัน หากเป็นคดีแบบเดียวกันต้องยึดถือเอาแนวคำพิพากษาของคดีที่มีมาก่อนหน้าเป็นหลัก (stare decisis or precedent) มีข้อจำกัดอำนาจของศาลในการตีความอยู่ข้อหนึ่ง คือ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 264 ศาลไม่มีอำนาจวินิจฉัยว่าบทกฎหมายใดแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ศาลต้องรอการพิจารณาไว้ แล้วส่งมาให้คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด

4.5 หลักเกณฑ์พิเศษเกี่ยวกับผู้ตีความกฎหมาย

มีอยู่ในเรื่องรัฐธรรมนูญซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

4.5.1 การตีความรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้

4.5.2 การตีความในกรณีอื่น ๆ ผู้ใดใช้รัฐธรรมนูญ ผู้นั้นก็ย่อมจะตีความได้

จากทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ ที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งถือว่าเป็นหลักการใหญ่ของการตีความทั่วๆ ไปนั้น จะครอบคลุมทฤษฎีการตีความต่างๆ ไว้มทั้งหมด รวมถึงทฤษฎีการตีความกฎหมายด้วย แต่ในส่วนรายละเอียดของทฤษฎีการตีความเฉพาะของแต่ละศาสตร์อาจจะมีแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งในที่นี้จะขอวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยสรุปเฉพาะทฤษฎีการตีความทางปรัชญาของวิทเคนส์ไธน์ คือ ทฤษฎีภาษาสองโลก (Language as Picture of the World) และทฤษฎีเกมส์ภาษา (Language Games) กับทฤษฎีอำเภोजิต (Subjective Theory) และอำเภอกาณ (Objective Theory) เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่ามีความสอดคล้องกัน ในหลักการใหญ่ๆ ที่สำคัญ กล่าวคือทฤษฎีทั้งสี่นี้เริ่มต้นค้นหาความหมายหรือความจริงของบางสิ่งบางอย่างที่มนุษย์สงสัยว่าที่แท้จริงมันคืออะไร หรือมนุษย์ส่วนใหญ่หมายถึงอะไร โดยผ่านทางสื่อภาษาของมนุษย์ ทั้งที่เป็นภาษาพูด และภาษาเขียน เพียงแต่ทฤษฎีภาษาสองโลกและทฤษฎีเกมส์ภาษานั้นจะมองกว้างกว่า คือใช้ทั้งการตีความในภาษาของมนุษย์ในศาสตร์ต่างๆ เช่น ปรัชญา ศาสนา กฎหมาย และอื่นๆ ที่ใช้ภาษามนุษย์เป็นสื่อในการทำความเข้าใจด้วย ทั้งที่เป็นภาษาพูดและภาษาเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทฤษฎีอำเภोजิตและอำเภอกาณนั้นจะมองเฉพาะในด้านการตีความกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะภาษาที่เป็นลายลักษณ์อักษร มุ่งที่ตัวอักษรหรือบทบัญญัติเป็นอันดับแรก เพราะมนุษย์ใช้ภาษาเขียนเป็นสื่อกลางในการแสดงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ถ้าตัวบทหรือตัวอักษรไม่ชัดเจน กำกวม หรือมีความหมายหลายนัย ถึงค่อยตีความหาเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายนั้น

5. สรุป

การตีความเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะมนุษย์มีภาษาใช้ในการสื่อสาร และภาษาที่ตนเองเป็นต้นเหตุของการที่จะต้องมีการตีความ ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร การที่อยู่ต่างที่ต่างยุคอาจทำให้สื่อความหมายไม่ตรงกัน หรือแม้แต่ที่เดียวกันยุคเดียวกันบางครั้งก็ยังไม่เข้าใจหรือเข้าใจไม่ตรงกัน จะเนื่องจากความจริงมีหลายระดับหรือหลายอย่าง ทั้งที่เป็นความจริงแบบสมมติสัจจะ และอันติมสัจจะ (Ultimate Reality) ก่อให้เกิดปัญหาต่อปัญญาของมนุษย์ในการเข้าถึงความจริงได้ มีการตีความกันไปต่าง ๆ นานา ทั้งตรงกันบ้างไม่ตรงกันบ้าง ถูกบ้าง ผิดบ้าง ในหลาย ๆ ศาสตร์ เช่น ศาสนา และนิติศาสตร์ เป็นต้น หรือความจริงมีระดับเดียวหรือสิ่งเดียว แต่ผู้ตีความมีอคติ ทำให้มีผลกระทบต่อกฎเกณฑ์การตัดสินใจทางด้านจริยศาสตร์ ถ้าเป็นศาสตร์ที่ไม่สำคัญก็ไม่น่าจะมีผลกระทบต่ชีวิตมากนัก

แต่ถ้าเป็นศาสตร์ที่สำคัญ อย่างศาสนา และกฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการตีความอย่างถูกต้องแม่นยำ ผิดพลาดแทบจะไม่ได้เลย เพราะจะมีผลกระทบใหญ่หลวงต่อการดำเนินชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นการตีความทั้งศาสนา และกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ต้องมีหลักเกณฑ์ที่เป็นสากลร่วมกันในการตีความ โดยเฉพาะมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมมีการใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการทำความเข้าใจกัน แต่บางครั้งมนุษย์เราก็มองไม่เข้าใจกันเพราะภาษาของมนุษย์เองอาจจะเปลี่ยนรูปแบบของชีวิต หรือฟอร์มของภาษา ทำให้เกิดการแปลความหมายของภาษาไม่ตรงกัน จึงทำให้มนุษย์พยายามแสวงหาหลักเกณฑ์การค้นหาคำความหมายของสิ่งต่างๆ ให้ตรงกัน จึงเกิดเป็นทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ (การตีความ) ทัวไปขึ้น โดยเฉพาะทฤษฎีการตีความภาษาของวิทเกนสไตน์ คือ ทฤษฎีภาษาสองโลก และทฤษฎีเกมส์ภาษา เพราะภาษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ในการดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์ด้วยกัน และในการอยู่ในสังคมร่วมกันมนุษย์ก็ต้องมีกฎเกณฑ์ ซึ่งกฎเกณฑ์ส่วนใหญ่ที่สำคัญในปัจจุบันก็คือกฎหมาย เพื่อให้มนุษย์ในสังคมทุกคนทราบอย่างทั่วถึง กฎหมายต่างๆ จึงนิยมบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ด้วยภาษาแห่งศาสตร์ทางด้านกฎหมายที่ต้องใช้ภาษาสั้น กระชับรัด แต่ได้ใจความครอบคลุมมากที่สุด จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เข้าใจไม่ตรงกัน ก่อให้เกิดปัญหาในความหมายของภาษาที่เป็นตัวอักษรอีกมากมาย ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดศาสตร์แห่งการตีความทางด้านกฎหมายขึ้นมาเฉพาะอีกวิธีหนึ่งแยกต่างหากจากอรรถปริวรรตศาสตร์ซึ่งถือว่าเป็นศาสตร์แม่บทแห่งการตีความ โดยมีหลักการตีความตามตัวอักษร และหลักการตีความตามเจตนารมณ์ไปในทิศทางเดียวกัน เป็นมาตรฐานเดียวกัน เป็นหลักสากล เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมต่อไป ได้แก่ทฤษฎีอำเภोजิตและอำเภอกาณ ซึ่งทั้งสองทฤษฎีนี้ควรใช้ประกอบกันในการตีความกฎหมาย เพราะเพียงแต่อาศัยการตีความตามตัวอักษรอย่างเดียวอาจจะก่อให้เกิดความผิดพลาดได้ จึงต้องอาศัยการตีความตามเจตนารมณ์ประกอบด้วย เนื่องจากจิตวิญญาณที่แท้จริงของกฎหมายคือเจตนารมณ์ ตัวอักษรเป็นเพียงสื่อแสดงออกของเจตนารมณ์ของกฎหมาย เจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง บางครั้งการสื่อเจตนารมณ์ของกฎหมายออกไปให้คนทั่วไปเข้าใจนั้นไม่อาจหาภาษาตัวอักษรได้ตรงกับความหมายของเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้น ถ้าหากการตีความตามตัวอักษรขัดกับการตีความตามเจตนารมณ์ จึงต้องถือการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นหลัก

เอกสารอ้างอิง

- จัญญ โฆษณานันท์. (2532). **นิติปรัชญา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นัยนา เกิดวิชัย. (2549). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์นิตินัย จำกัด.
- วีรชาติ นุ่มอนงค์. (2552). **“การศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท.”** รายงานการวิจัยเสนอสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- หยุด แสงอุทัย. (2548). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพฯ : ประกายพรึก.